

Vredesmissies zonder wapens

Achtergrond

Op vrijdag 21 november 2014 organiseerde het Platform Vrouwen & Duurzame Vrede een expert meeting over wat zij noemde 'Burgervredeswerk'. Er waren 26 belangstellenden, van wie er 19 op de expert meeting aanwezig waren. Doelstelling van de bijeenkomst was mensen bij elkaar brengen die ervaring hebben met burgervredeswerk om te bekijken in hoeverre zij samen zulk specifiek vredeswerk in en vanuit ons land kunnen versterken en op de kaart zetten. Er gebeurt heel veel op dit gebied; dat moet een veel duidelijker gezicht krijgen.

Het initiatief kwam voort uit de behoefte om

- bewustwording te verbreden ten aanzien van het vredeswerk door burgers in conflictgebieden;
- het draagvlak voor het burgervredeswerk te vergroten;
- erkenning te vinden bij politiek en media, dat dit vredeswerk een serieus alternatief voor militair ingrijpen kan zijn;
- meer geld en steun te verwerven voor ongewapende vredesmissies.

Tijdens de bijeenkomst werd een initiatiefgroep van vijf mensen opgericht. Deze initiatiefgroep heeft de resultaten van de expert meeting verder uitgewerkt en komt nu met een theoretische verantwoording, een werkplan en een voorstel voor een vorm van samenwerking tussen de organisaties die burgervredeswerk doen.

Vredesinitiatieven van burgers in een conflictgebied.

Tijdens alle fasen van een conflict: de botsing van belangen, de aanloop tot geweld, de geweldsuitbarsting, de vredesonderhandelingen en de wederopbouw zijn burgers betrokken. Overall waar conflicten zijn, zijn ook mensen die zich vreedzaam, zonder geweld inzetten voor een oplossing van het conflict, het voorkomen van geweld en het weer opbouwen – na een geweldsuitbarsting - van het vreedzame sociale netwerk dat de maatschappij zou moeten zijn.

Vrede bestaat uit twee aspecten:

1. Geen oorlog, geen geweld.
2. Een harmonieuze samenleving, innerlijke vrede, mensenrechten en milieu respecteren.

Er zijn veel organisaties in Nederland die aan vredeswerk doen, op beide punten. Vredesmissies zonder wapens werken gewelddoos aan punt 1 (geen oorlog, geen geweld): preventie van geweld, een einde maken aan oorlog, zorgen dat na een conflict het geweld niet weer oplaait. Dit vredeswerk vindt plaats in de context van een bepaald conflict; het heeft een eigen rol naast politie, diplomatie en leger.

Aspecten van vredesmissies zonder wapens zijn:

- aanwezigheid in een conflictgebied.
- observeren, beschermen, verslag leggen
- dialoog aangaan met alle partijen in het conflict, nationaal en internationaal.
- niet gebonden zijn aan een van de conflicterende partijen.

En dit altijd gewelddoos: nooit wordt gebruik gemaakt van fysiek, psychologisch of structureel geweld.

Doel van een vredesmissie zonder wapens is:

- het voorkomen dat conflicten escaleren naar geweld,
- de veiligheid voor de burgers vergroten

- helpen bij het oplossen van het conflict, door het versterken van lokale vredesinitiatieven.

Uiteindelijk zullen conflicten moeten worden opgelost door de conflicterende partijen zelf; maar dikwijls kan de hulp van onpartijdige buitenstaanders nodig blijken. Die buitenstaanders mogen zich alleen met het conflict bemoeien als de conflicterende partijen – of groepen daaruit – om de hulp vragen. Zij kunnen bijvoorbeeld helpen met:

- training en deskundigheidsverbetering van onderdrukte groepen;
- toezien bij demonstraties of bij spanningsvolle situaties;
- mensenrechtenschendingen in de openbaarheid brengen;
- waarheidsvinding: feiten verzamelen en publiceren;
- beschermende aanwezigheid of veilige toevluchtsoorden organiseren.

Vredeswerkers in zo'n ongewapende missie moeten goed worden opgeleid: zij moeten de lokale context van het conflict kennen, Inzicht hebben in conflictoplossing, en veel sociale vaardigheden hebben om in moeilijke omstandigheden de kalmte te bewaren en flexibel te reageren. Daarnaast is er moed nodig, om met verschillende partijen in een conflict te kunnen omgaan.

Welke organisaties werken met vredesmissies zonder wapens?

Op basis van de hiervoor genoemde kenmerken zijn er in Nederland 11 organisaties die expliciet vredesmissies zonder wapens uitvoeren:

- African Sky
- Burundi Women for Peace and Development
- Christian Peacemakers Team (CPT)
- Eirene
- Justice & Peace
- Kerk in Actie
- Mensen met een Missie (in sommige gebieden)
- PAX (niet de vredesambassades, maar hun werk in conflictgebieden)
- Peace Brigades International (PBI)
- Vrouwen voor Vrede op de Molukken
- Vrouwenorganisatie Nederland-Darfur (VOND)
- Women Peacemakers Program (WPP)

Daarnaast hebben verschillende van deze organisaties banden met de internationale Nonviolent Peaceforce, die wereldwijd diverse vredesmissies zonder wapens uitvoert.

Koepelorganisaties die - mede – vredesmissies zonder wapens ondersteunen:

- Multicultural Women Peacemakers Nederland (MWPN)
- European Peace building Liaison Office (EPLO)
- European Network for Civil Peace Initiatives (EN.CPI, voorheen EN.CPS)
- International Fellowship of Reconciliation (IFOR)
- War Resisters International (WRI)

Er zijn ook een aantal organisaties die betrokken kunnen worden bij opleiding en training van vredeswerkers:

- Diversity Joy
- Critical Mass

- Eigen Krachtcentrale
 - Vredesacademie Eirene & CPT nl.
- Specifieke opleidingen zullen ook elders in Europa moeten plaats vinden, o.a. bij
- International Alert
 - Forum Ziviler Friedensdienst (Duitsland)

Zijn vredesmissies zonder wapens een serieus alternatief voor militair ingrijpen?

Als de doelstelling van ingrijpen is om een democratische maatschappij te bevorderen, zal het middel daar ook bij moeten passen. Geweld is een kwestie van rigoureuze macht uitoefenen. In een wezenlijke democratie is de macht gedeeld; geweld hoort daar niet bij.

Langzamerhand breekt dit inzicht door, met als gevolg dat de aanpak van conflicten de laatste jaren – in theorie – is verschoven van direct militair ingrijpen naar Development, Diplomacy en Defense. Maar helaas, nog steeds gaat de meeste aandacht en het meeste geld naar Defense. Daarvoor wordt het hele militaire apparaat in stand gehouden. Development is een zaak van lange adem, daarmee pak je misschien wel de wortel van veel conflicten aan, maar de resultaten daarvan worden pas op de lange termijn zichtbaar. Bovendien, conflicten zullen er altijd zijn; hoe ontwikkeld een maatschappij ook is. Diplomatie is een belangrijk hulpmiddel bij het voorkomen van geweld en het oplossen van conflicten, maar dat is een zaak tussen staten en daar los je de onderliggende conflicten tussen bevolkingsgroepen niet mee op. Daar heb je vredeswerk voor nodig van de burgers zelf, eventueel geholpen door vredeswerkers van buiten.

In Duitsland, bijvoorbeeld, ziet de regering het belang van deze Vredesmissies. De overheid financiert daar vanaf 1999 mee aan een consortium van 8 NGO's die jaarlijks ruim 200 Vredeswerkers zonder wapens trainen en uitzenden. Ook de Europese Commissie en de Verenigde Naties ondersteunen vredesmissies zonder wapens door financiële steun aan de Nonviolent Peaceforce in o.a. Sri Lanka, de Filippijnen en in Zuid Sudan.

Ook in Nederland moet er veel meer aandacht komen voor de vredesinitiatieven in conflictgebieden zelf en voor de ongewapende vredesmissies die zulke vredesinitiatieven ondersteunen. Allereerst van de burgers zelf, die zich bewust moeten worden van het belang van vredesinitiatieven van binnenuit. Een conflict los je niet op door de 'vijand' te verslaan; daar blijft wrok achter en verlangen naar wraak. Verzoening en samen verder gaan is de enige oplossing. Daarnaast zou de overheid veel meer nadruk moeten leggen op het belang van vredesmissies zonder wapens en daar ook financiële steun aan moeten verlenen.

In Nederland is dat op veel plaatsen al de praktijk: buurtbemiddeling is een ingeburgerd begrip: beide partijen worden gehoord en met elkaar in contact gebracht door een onpartijdige buitenstaander. Dat schept ruimte om zich te bezinnen op de werkelijke oorzaken van het conflict en op mogelijke oplossingen. In bedrijven is mediation een algemeen aanvaarde manier om conflicten op te lossen. En ook op veel scholen wordt hier aan gewerkt: kinderen leren dat ze hun ruzie met de hulp van een onpartijdige derde kunnen bijleggen.

Bij grootschalige conflicten tussen bevolkingsgroepen lijken deze principes niet te gelden. Nog steeds is het overheersende idee dat je tegen wapens niets kunt beginnen dan met een overmacht de tegenstander proberen te verslaan. Toch zijn er veel voorbeelden van geweldloze acties, al dan niet gesteund door ongewapende vredesmissies van buitenaf, die geleid hebben tot oplossing van conflicten zonder al te veel geweld. Als vreedzame acties of protesten bijtijds

worden erkend en gesteund door de internationale gemeenschap of ongewapende vredesmissies, zal veel geweld voorkomen kunnen worden.

Enkele voorbeelden uit de geschiedenis:

- De strijd tegen de Engelse koloniale overheersing van India, geleid door Mahatma Gandhi. Uit dit voorbeeld blijkt dat ongewapend verzet lang niet altijd zonder gevaar is. Er is veel strategie en overleg nodig, om de juiste acties te voeren. Veel geweldloze strijders zijn gevallen, doordat de tegenpartij de anderen als vijand zag en daarin een legitimatie zag om geweld te gebruiken. Onder andere door de belangstelling van de internationale gemeenschap, die partij ging kiezen voor de geweldloze strijders, kon Gandhi zijn overwinning boeken (1947). Zonder de Engelsen tot vijand te verklaren.
- De burgerrechtenbeweging in de Verenigde Staten (1955-1968). Er is geen bloedige burgeroorlog ontstaan, doordat de voorstanders van integratie geen geweld gebruikten, hoewel velen van hen gedood of gevangen gezet zijn. Zij waren getraind in geweldloze actie.
- In 1986 brengt de geweldloze People Powerbeweging in Manilla het bewind van Marcos ten val. De basis daarvoor werd gelegd in tientallen workshops over actieve geweldloosheid. Stakingen, wakes en burgerlijke ongehoorzaamheid bereiken hun doel.
- In 1994, in een dreigende burgeroorlog die ten dele al uitgebroken was, heeft de Wereldraad van Kerken, in samenwerking met de Zuid-Afrikaanse Raad van Kerken een grote groep 'peace monitors' en 'election observers' naar Zuid-Afrika gezonden. Ruim 300 vrouwen en mannen uit de hele wereld werden in teams verspreid over plaatsen waar de meeste dreiging van geweld was. Het is moeilijk te meten hoe groot hun invloed was, in ieder geval is een echte burgeroorlog inderdaad niet uitgebroken.
- In Liberia hebben de vrouwen bewerkstelligd dat er uiteindelijk een vredesakkoord werd gesloten tussen de strijdende partijen. Zij hebben maandenlang gepost, gezongen, gebeden en cruciale locaties bezet, totdat tenslotte de druk te groot werd en er een akkoord werd gesloten (2003).
- Op de Molukken zijn 'peace provokers' opgeleid om in een vroeg stadium een mogelijke nieuwe uitbarsting van geweld te signaleren via sociale media. Nog steeds voorkomen ze gewelddadige confrontaties door vooraanstaande vertegenwoordigers van beide kanten (Christenen en Moslims) in het openbaar te laten verklaren dat het betreffende incident hun samenwerking niet beïnvloedt. De training van de 'peace provokers' is mede tot stand gekomen met behulp van Molukse vredeswerkers in Nederland.

Bij veel van deze voorbeelden speelde de internationale gemeenschap een rol; door de publiciteit over de acties ging de sympathie van de wereld uiteindelijk naar de geweldloze vrijheidsstrijders. Zou dit ook een van de redenen zijn waarom het conflict tussen Israël en Palestina maar door blijft zitten? Er worden veel vreedzame acties gevoerd, door Israëliërs en Palestijnen. Maar de aandacht van de wereld is vooral gericht op de bezetting en de aanslagen die het conflict in stand houden. Meer aandacht en steun van de internationale gemeenschap aan het geweldloze verzet zou wellicht de balans naar de andere kant doen doorslaan.

Vredesmissies zonder wapens zijn er niet om conflicten te voorkomen; zij zijn er om geweld te voorkomen en te helpen de conflicten vreedzaam op te lossen. Zij zijn lang niet altijd zonder gevaar, zij vereisen strategie en tactiek en degelijke voorbereiding. En zij duren vaak langer dan een militair ingrijpen. Maar uiteindelijk is de prijs aan mensenlevens en schade altijd veel en veel kleiner dan die van ingrijpen met wapens. En zal de oplossing van het conflict uiteindelijk democratischer en duurzamer zijn.

Wat verwachten wij van de Nederlandse maatschappij?

In de verschillende geledingen van de maatschappij moet er meer bewustwording komen over het belang van het oplossen van conflicten zonder geweld. Dat begint al bij de opvoeding met respect voor de eigenheid van het kind. Uiteraard moeten ouders grenzen stellen, maar daarbij moeten ze hun macht niet misbruiken. Zo'n opvoeding tot democratie kan worden doorgetrokken naar het onderwijs. We noemden al het oplossen van conflicten door een bemiddelaar.

Niemand wordt graag geregeerd door geweld; dat besef zou solidariteit moeten brengen met bewoners van conflictgebieden.

Een belangrijke rol is hierbij weggelegd voor de media. Veel meer nadruk gelegd moet worden gelegd op de vele burgerinitiatieven voor vrede, juist in conflictgebieden. Zo was er wel aandacht voor een bom op een wijkcentrum, maar niet voor de dappere mensen die de volgende dag toch hun omstreden activiteit gingen uitvoeren. En daarmee een 'overwinning' boekten, die de sociale samenhang van de gemeenschap versterkt.

Kijk ook bijvoorbeeld naar de berichtgeving over het Midden-Oosten en de Oekraïne: het beeld in de media wordt beheerst door mannen in gevechtspakken. Wat doen de vrouwen? Wat gebeurt er om het dagelijks leven in gang te houden? Welke niet-militaire initiatieven worden ontplooid? Welke activiteiten zijn er, die de democratie bevorderen?

Het zijn vooral de alternatieve media van de vredesbeweging die hierover berichten, zoals het VredesMagazine, de Nieuwsbrief van Vrouwen voor Vrede en Vredesnieuws van Vredesmedia.nl; maar ze worden zelden overgenomen door de mainstream van de kranten en de televisie. Zo blijven deze activiteiten onderbelicht en ontberen ze de internationale steun die hen zouden kunnen versterken.

Wat verwachten wij van de Nederlandse overheid?

Als we de Rijksbegrotingen van Buitenlandse Zaken en Defensie naast elkaar leggen, dan valt het grote verschil op in focus. Het Ministerie van Defensie is gericht op de rol van de krijgsmacht, niet op geweldloze verdediging en sociale weerbaarheid. De krijgsmacht *'verdedigt het eigen en het bondgenootschappelijk grondgebied, bevordert de internationale stabiliteit en rechtsorde, voorziet in noodhulp bij rampen en humanitaire crises en beschermt de belangen van het Koninkrijk.'* Aan deze doelen wordt bijgedragen door het aanschaffen van wapens en het onderhouden van een militair apparaat. Alles tezamen voor ruim 8 miljard euro per jaar. Vanwege het belang van ongewapende vredesmissies zou het bevorderen van internationale stabiliteit en rechtsorde en de verdediging van het eigen grondgebied zeker niet alleen militair plaats moet vinden. In feite is het versterken van de weerbaarheid van de eigen bevolking door hun bewustzijn van de rechtsorde minstens zo belangrijk. In conflictgebieden zou het steunen en versterken van civiele vredeskrachten, politie, rechtsinstuties en parlementariërs prioriteit moeten krijgen. Een derde, steeds belangrijker instrument voor stabiliteit is het opleiden en trainen van vredeswerkers bij geweldspreventie en vredesopbouw. Wij vinden dat daar een groter deel van het defensiebudget naar toe moet.

De Nederlandse overheid zou het werk van ongewapende vredesmissies dus moeten erkennen als een belangrijk middel voor het duurzaam oplossen van conflicten en als motor voor een gezonde samenleving. En daarvoor ook ruimhartig middelen ter beschikking moet stellen. Enkele activiteiten die van de Nederlandse overheid verwacht worden zijn:

- ontwikkelen van relevante kerndoelen voor het onderwijs
- promotie van bemiddeling bij conflicten in eigen land en
- training voor professionele vredeswerkers, die kunnen worden ingezet waar conflicten dreigen uit de hand te lopen of al uitgebarsten zijn.

We wijzen ook op de recente Resolutie 2171 (2014) van de VN-Veiligheidsraad, die aangeeft dat Nederland meer moet investeren in de veiligheid door preventie, dat wil zeggen: behandeling van conflicten vóórdat het te laat is. De Resolutie 2171 spreekt van conflictpreventie, maar beter is om te spreken over preventie van *geweld*; want conflicten ontstaan vaak rond sociale onrechtvaardigheid en kunnen heel goed ontwikkeling en verbeteringen brengen, als ze niet onderdrukt, maar goed behandeld worden voordat ze escaleren tot een geweldsuitbarsting.

Er zijn tal van instrumenten om dat te doen, en daar kan Nederland aan bijdragen, want het voorkomen van geweld gaat ons allen aan. We noemen een paar actuele voorbeelden waar Nederlandse organisaties voor vredesmissies zonder wapens al aan werken:

- Systematische en gerichte steun aan early warning systems van burgers – met name van vrouwen die vaak in staat zijn een conflict op een andere manier en vanuit andere belangen (educatie en gezondheid bijvoorbeeld) te benaderen.
- Structurele steun aan organisaties die verdedigers van mensenrechten beschermen. Dit soort bescherming heeft bewezen diep te kunnen doordringen in conflictsituaties die mensen direct raken in hun bestaansbasis, zoals landrechten van inheemse volken, wettelijke garanties voor gelijke rechten voor vrouwen en bescherming tegen seksueel geweld en gender-gekleurde intimidatie van vrouwen die actief zijn in de politieke en samenleving. Bescherming biedt de gelegenheid om zaken tijdig en veilig aan de orde te stellen. Volgens de recente begroting van Buitenlandse Zaken beschouwt Nederland het steunen van verdedigers van mensenrechten een prioriteit van het mensenrechten beleid; er zou een stevige investering moet komen om dat werk te behouden, uit te breiden, professioneler in te zetten en te consolideren.
- Praktijkonderzoek naar de manier waarop vredesactivisten omgaan met religieuze tegenstellingen en erkenning voor (vrouwen)organisaties die deze tegenstellingen weten te overwinnen. Er is op deze gebieden veel goede inzet van vrijwilligers – en het wordt echt tijd dat er een stevige financiële basis komt om de veelbelovende initiatieven die zij ontwikkelen te verbreden en te consolideren.

Uiteindelijk beseffen we allemaal dat echte vrede en veiligheid gediend zijn bij het vergroten van onze vaardigheid in het gebruik van vreedzame en veilige middelen.

Hilversum, 24 maart 2015
 Janne Poort – van Eeden.

Bibliografie:

Evert A. Huisman: Van Geweld Bevrijd, overleven door democratisering en ontwapening. SVAG, Zwolle 1987

Peter Ackerman en Jack Duvall: A Force more Powerful. A century of nonviolent conflict. St. Martin's Press, New York 2000

Shelley Anderson: Timeline of Nonviolence in History. IFOR Women Peacemakers Program 2005

Nonviolent Peaceforce: Progress Report January 2013 – June 2014

Vrouwen voor Vrede en Women's International League for Peace and Freedom: Commentaar op begrotingen van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking en Handel. November 2014

Platform Vrouwen & Duurzame Vrede: Brochure Vrouwen Vrede Veiligheid, Resolutie 1325 in de praktijk. December 2014